

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МОВНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АРТЕФАКТНОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ

Колективна монографія

ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ
ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Том 4

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МОВНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АРТЕФАКТНОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ

Колективна монографія

ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ
ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Том 4

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2021

УДК 81'37; 003; 81'22, 004.83:316.77

М 74

Рецензенти:

- Леміш Н.Є.** доктор філологічних наук, професор
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова (м. Київ)
- Славова Л.Л.** доктор філологічних наук, професор
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(*протокол № 5 від 27 травня 2021 р.*)

Колектив авторів:

Аладько Д.О., Деменчук О.В., Калініченко М.М., Кучма Т.В., Мізін К.І., Орел І.І.,
Павлова О.І., Павловська Л.О., Толчєєва Т.С., Чеберяк А.М.

Мовна концептуалізація артефактного простору людини
М 74 : колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. О. Деменчук. Рівне: РДГУ,
2021. 139 с. (Історія та сьогодення філологічної науки ; т. 4).

Linguistic conceptualisation of person's artifact space
: Collective work / auth. ; O. Demenchuk (ed.). Rivne: RSUH, 2021. 139 p.
(History and Contemporaneity of Philological Science ; v. 4).

У колективній монографії представлено розвідки, предметом аналізу яких є проблематика реконструкції мовної картини артефактного світу людини. На матеріалі германських, романських та слов'янських мов (англійська, німецька, французька, чеська, польська, болгарська, українська, білоруська, російська) розглянуто низку актуальних питань, присвячених семантичному моделюванню артефактного простору людини, аналізу артефактних номінацій, дослідженню механізмів формування та реалізації артефактних концептів.

The collective work deals with the linguistic reconstruction of person's artifact world. Based on the Germanic, Romance and Slavic languages (English, German, French, Czech, Polish, Bulgarian, Ukrainian, Belarusian and Russian), the paper focuses on the topical issues related to the semantic modelling of person's artifact space, analysis of artifact designations, study of artifact concepts.

УДК 81'37; 003; 81'22, 004.83:316.77

ЗМІСТ

**СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ
АРТЕФАКТНОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ**

<i>Деменчук О.В.</i> АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ ЯК ДЕСКРИПТОРИ АНТРОПОМЕТРИЧНИХ СМИСЛІВ	6
--	---

<i>Мізін К.І.</i> АРТЕФАКТНИЙ КОД КУЛЬТУРИ В СЕМАНТИЦІ УСТАЛЕНИХ ПОРІВНЯНЬ	21
---	----

<i>Толчеева Т.С.</i> СИГНІФІКАТИВНІ АРТЕФАКТИ-МІФОЛОГЕМИ В ЕТНОМОВНІЙ СВІДОМОСТІ БРИТАНЦІВ ТА СХІДНИХ СЛОВ'ЯН ..	37
---	----

**АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ
У ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ**

<i>Аладько Д.О.</i> СЕМАНТИЧНИЙ СТАТУС НОМІНАЦІЙ ПОСУДУ В МЕЖАХ КЛАСУ АРТЕФАКТІВ	63
---	----

<i>Кучма Т.В.</i> АРТЕФАКТИ У ВЕРБАЛЬНИХ АСОЦІАЦІЯХ	77
---	----

<i>Павлова О.И.</i> АРТЕФАКТНЫЕ НОМИНАЦИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, ФРАНЦУЗСКОГО, РУССКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ)	87
--	----

<i>Павловська Л.О.</i> АРТЕФАКТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКИ РИТУАЛЬНИХ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ	95
--	----

**АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ
У НАЦІОНАЛЬНІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

<i>Орел І.І.</i> НОМІНАЦІЯ АРТЕФАКТІВ У СТРУКТУРІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ	105
---	-----

**АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ
У ПРОСТОРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ**

<i>Чеберяк А.М.</i> СИМВОЛИ І АРТЕФАКТИ РОСІЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ КРІЗЬ ПРИЗМУ МОВНОЇ ГРИ В РОМАНІ Т. ТОЛСТОЇ «КИСЬ»	117
---	-----

**АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ
ЯК ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

<i>Калініченко М.М.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВЕСНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД В СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ	127
--	------------

Перспектива **дальнейшего** **исследования** заключается в изучении семантического и этимологического аспектов артефактных номинаций музыкальных инструментов в английском, французском, русском и украинском языках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гудимова, С.А. (2005). Символика музыкальных инструментов. *Культурология*, 5, 143-146.
- Музыка. БЭС: *Музыка: Большой энциклопедический словарь*. (1998). Москва: Большая Российская энциклопедия.
- Цукерман, В.С. (1975). *Музыка и слушатель: опыт социологического исследования*. Москва: Музыка.
- Юцевич, Ю.Є. (2003). *Музыка. Словник-довідник*. Тернопіль: Нова книга – Богдан.
- Terminorum: *Terminorum Musicae Index Septem Linguis Redactus / Семязычный словарь музыкальных терминов*. (1978). Budapest: Akadémiai Kiado.

Павловська Л.О.

кандидат філологічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

АРТЕФАКТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКИ РИТУАЛЬНИХ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

Загальнолінгвістичний план вивчення культурної комунікації базується на теоретичному положенні, що основною онтологічною властивістю мови як ідеально-матеріального утворення є подвійна структурація і подвійне позначення одиниць – у системі (результати пізнавального досвіду) і в мовленні (процес формування і вираження знань).

Це дозволяє дослідникам стверджувати, що в мові відбите довкілля та внутрішній світ людини, її культурний, життєвий і перцептивний досвід, а також узагальнено результати кваліфікативно-оцінних сфер пізнання, об'єктивованих, вербалізованих у системі колективного досвіду та знань, що мають різний ступінь категоризації, оскільки акт пізнання починається з порівняння об'єктів, формування мисленневих класів, виділення певних ознак, за якими групуються елементи онтологічного, таксономічного тощо класу. Разом з тим номінація є класифікаційною, кореферентною сферою, пов'язаною з іменуванням та співвіднесенням позначуваних реалій, явищ, подій з об'єктами позамовної дійсності. Генезис малих жанрів у свою чергу тісно пов'язаний із проблемою реконструкції – глибини занурення жанру в архаїчний культурний стан. Малі форми фольклору в цьому зв'язку (особливо досліджувані нами ритуальні благопобажання та прокльони) надзвичайно консервативні і становлять набір майже «нерухомих» формул і мотивів: звідси їхня подібність у різних фольклорних традиціях. У результаті виявляється необхідним послідовна реконструкція ритуалу, його загального структурного та відмінного семантичного простору.

Мета розвідки – схарактеризувати особливості реалізації артефактних номінацій у ритуальних вербальних формулах

побажань у різноструктурних (англійській, українській, болгарській і чеській) мовах.

Змістове поле культури – це ціла низка співвідносних понять і концептів, де мова виступає своєрідним ключем для викриття складної семантики культури, реконструкції глибинних витоків архаїчної мотивації при позначенні культурно і міфологічно маркованих категорій. Ритуал – це «сформалізований різновид обряду, сукупність індивідуальних або колективних дій, що мають символічний характер. Ці дії завжди пов'язуються з релігійною, магічною чи символічною сферою у протиставленні сфері *profanum*» (Тищенко, 2008, с. 29).

В етнографічних працях зазначається, що ритуальна діяльність завжди опосередкована буттям. На думку А. Байбуріна, будь-яка форма знання, пов'язана з ритуальною діяльністю людини, становить специфічну субкультуру, формує, структурує її через традицію як один із видів пізнавального ставлення людини до світ (Байбурін, 1990, с. 4).

А. Байбурін вбачає у реконструкції архетипних рис мислення цілісність архаїчної культури, нерозчленованість знакових систем, постулювання специфічної метамови обряду, які детермінують міфо-ритуальний сценарій, створюють враження про різні механізми стереотипізації досвіду і які передаються цілими блоками, «шматками», моделями (Байбурін, 1990, с. 3). У процесі об'єктивації етнокультурного простору свідомість не просто дублює за допомогою знакових утворень відображувану дійсність, а виділяє в ній суттєві для суб'єкта ознаки і властивості, конструює останні в ідеальні, узагальнені моделі дійсності.

Розуміючи природу ритуалу одночасно і як комунікативну діяльність, і як закодоване відображення світу за допомогою семіотичного знаку, зокрема й мовного, особливу увагу ми звертаємо на роль слова та висловлення в структурі ритуалу.

За спостереженнями В. Топорова, міф та обряд утворюють тісну, нероздільну світоглядну, структурну, функціональну й словесну єдність, яка, реалізуючись у різноманітних семіотичних втіленнях, співвіднесених з єдиною знаковою універсальною системою, у своїй сукупності створює певну модель світу (Топоров, 1995). Окремі компоненти цієї моделі при одній і тій самій структурній конфігурації можуть експлікуватися за допомогою різних співвіднесених між собою кодів, поєднаних у цілісну парадигму.

Як відомо, ритуал своєю акціональною і знаковою природою актуалізував саму структуру буття в циклічності і повторюваності його складників. На думку О. Тищенка, такий підхід дозволяє розглядати систему ритуально-обрядових номінацій у тісному зв'язку із системою космоцентричних архаїчних уявлень крізь призму вербалізованого досвіду, в якому відображені результати пізнавальної та класифікуючої діяльності людини. Духовно-практична діяльність людини реалізується в акті номінації, внутрішній формі, мотивації обрядового знака. Тісне злиття в цих категоріях пізнавальних, ціннісних та прагматичних орієнтацій простежується на рівні класифікаційно-репрезентативних мовних понять, передусім, через дериваційні моделі, що мають етнокультурну специфіку (Тищенко, 2008, с. 33-34).

Проте, навколишня дійсність завжди дискретна, а сам ритуальний текст, незважаючи на свій інтертекстуальний характер, є функціональною реалізацією ритуального дискурсу. У цьому аспекті заслуговує на увагу пропозиція В. Касевича щодо виділення двох типів знань, яка дозволяє розмежувати мовні й текстові знання:

1) мовні знання, закодовані опозиціями словника й граматики; сукупність цих знань становить мовну картину світу;

2) енциклопедичні знання глобального характеру, що закодовані в сукупності текстів (у тому числі й ритуальних), які відбивають усі аспекти пізнання світу людиною і утворюють текстову картину світу.

Специфіка ритуального тексту вбачається в тому, що він принципово повернений у минуле та безпосередньо пов'язаний із фольклорним. Він характеризується елементами театральності, властивої народним звичаям, яка належить переважно усній комунікації.

Ритуальні висловлення соціологізовані. Вони пов'язані з мовленнєвою поведінкою. Це пояснюється тим, що ритуал протиставляється вчинку як індивідуальна свідома дія тим, що він виключає особистісну волю. Як зазначає М. Алефіренко, цими ж властивостями ритуальні висловлення протиставляються непрямим мовленнєвим актам, які аналогічні тим самим вчинкам, тобто є осмисленими мовленнєвими діями комунікантів. У зазначеному процесі, що передбачає активну роль обох комунікантів, мовець за допомогою сполучення знакових одиниць у реченні передає певний зміст. Він розраховує на те, що слухач

зможє декодувати висловлення, сприйняти зміст і зрозуміти намір адресанта (Алефіренко, 1993, с. 6).

За допомогою семантичної структури висловлення кодуються пізнавальні структури з усіма їхніми структурно-семантичними особливостями. Останнє свідчить про те, що синтаксичні й семантичні структури речення і тексту не довільні, вони відбивають основні категорії і структури своєрідних моделей пізнання дійсності. У свою чергу стереотипні когнітивні структури вимагають адекватних (стереотипних) засобів їхньої вербалізації. Причому ця вимога поширюється на всі форми мовної об'єктивації значенневих стереотипів: стандартизація висловлення зумовлює стандартизацію дискурсу й мовленнєву поведінку в цілому. Оптимальним способом стандартизації мовних структур є знаки вторинної і непрямо-похідної номінації, оскільки вони найбільшою мірою відповідають ритуальній мовленнєвій поведінці, адже все її різноманіття зводиться, як вже зазначалося раніше, до обмеженого набору типових ситуацій.

Для актуалізації в процесі спілкування таких ситуацій дуже зручним виявляється ідіома – своєрідний вербальний сигнал, завдяки якому у свідомості слухачів миттєво виникає розумовий образ – своєрідна стереотипна «картинка», що репрезентує відповідний стереотипний зміст. Спілкування цього типу не припускає особистісної мовленнєвої поведінки комунікантів. Воно здійснюється в режимі тих дискурсивно-когнітивних стереотипів, що століттями формувались у даному лінгвокультурному співтоваристві й набули статусу прецедентних феноменів. Усе це дає можливість зробити висновок, що прецедентні та ритуальні висловлення є результатом стереотипізації і стандартизації мовної свідомості (Алефіренко, 1993, с. 6).

З етнолінгвістичних позицій слово кодує інформацію відповідно до культурологічних стратегій певного народу, що сприяє виникненню унікальних явищ та реалій у культурі етносу. Мовний знак стає засобом специфічного маркування лексем кожної природної мови. У ньому віддзеркалюються характерологічні риси лінгвоментальності цього народу.

У свою чергу текст, зокрема художній, є продуктом реальної комунікації. Разом з тим автентичний текст – це спосіб реалізації образно-художнього, наукового мислення, яке здійснюється за властивими для конкретного етносу лінгвістичними законами. У ньому втілюються як духовні скарби конкретного етносу, так і

надбання світової культури загалом, тому текст, особливо фольклорний, – це концентрація аксіологічних здобутків народу. У таких випадках відбувається універсалізація смислу. З. Василько, наприклад, цей процес розуміє як перетворення побутової назви (власне слова) у метафоричну назву (образ), яка з часом стає етнокультурною назвою (символом), оскільки кожний символ є живим віддзеркаленням дійсності, оброблюючись мисленням і набуваючи властивості знаряддя для переробки самої дійсності (Василько, 2003, с. 14). Це положення особливо важливе для фольклорних текстів, значення слів у яких найменш залежні від контексту.

Так, окремий різновид фольклорних текстів становлять заговорені й магичні формули типу прислів'їв та приказок, байок, анекдотів, притч, загадок та інші розповідні тексти, з-поміж яких ми будемо розглядати досліджувані ритуальні висловлення – благопобажання та прокльони.

Стійкі мовні формули благопобажань і злопобажань безперечно належать до сфери оптативних висловлювань, що виражають «опосередковану мотивованість дієслівної дії волевиявленням суб'єкта мовлення, висловлювань, у яких суб'єкт висловлює бажання, щоб чинним став справ у світі, відображений у їх пропозиції» (Бондарко, 1988, с. 12), або «бажання мовця, щоб мала місце позначувана ситуація». Їх вивчення здійснюється з опорою на формальні засоби вираження оптативного змісту – оптативність розуміють як функціонально-семантичну категорію, що синтезує універсально-понятійний зміст бажальності і конкретні засоби його презентації.

Зареєстровані у фольклорних текстах замовляння та злопобажання відбивають колишнє реальне життя. Вітання і благопобажання пов'язуються з якимись життєвими ситуаціями, наприклад, зустрічами, прощаннями, закінченням гостини чи якоїсь події обрядового призначення.

Основою своерідної «історичної пам'яті» ритуального висловлення є передусім емпіричні знання про навколишню дійсність, а також культурний, історичний і власне мовний досвід, що втілюється у значенні цих одиниць через внутрішню форму. Фундаментом лексичного значення і словесного оформлення ритуального висловлення є внутрішня форма останнього, під якою розуміються глибинні мотиви, покладені в основу номінації при асоціативно-образному переосмисленні значення.

Внутрішня форма ритуального висловлення є згустком смислу, концентратом значення, що породжує складний асоціативний механізм руху думки від абстрагованих понять, що є відображеннями дискретних елементів дійсності, до їх образного об'єктивування у номінативно-комунікативному знакові.

Наявність таких усталених образів дозволяє стверджувати, що цивілізація народу є продуктом якогось давнього стану, в якому варто шукати пояснення образів та архетипів.

У досліджуваних ритуальних висловлюваннях збереглися сліди архаїчного світогляду людини, яка не відділяла себе від навколишнього середовища, та вірила в магічну силу слова.

Внутрішня форма як ергон мовного знака, енергія сутності речі становить той ейдос, першообраз, у якому через матеріальне вираження, опредметнення фокусуються, перехрещуються аксіологічний, логічний та прагматичний компоненти. Ще О. Потебня довів, що через спосіб позначення можна вийти на реконструкцію того первісного значення, образу, що лежить в основі об'єктивації, дескрипції культурно-семіотичних кодів (зокрема й артефактного коду культури), тобто інтеграції обрядодії, предмета, атрибута в етимологічно спільний, цілісний сигніфікат. Так, формули побажань вербалізуються через метафоричні формули, зокрема на позначення довгого віку. Одиниця містить компонент старих черевиків, щоб вони служили ще довго: англ. *Blast my old shoes* (АРФС, с. 820). Уявлення про щастя в англійській традиції виражається і через образ мотузки як відмірювання життєвої долі у біблійному за походженням виразі – *The lines have fallen to me in pleasant places* (АУФС, с. 608). Побажання багатства реалізується через можливість мати повні кишені золота: *May your pockets be filled with gold* та гроші: *May your pockets hold always a coin or two, God, send you more wit and me more money* (Smith, p. 312). Відтак, семантичну специфіку побажань визначає міфологічний простір з елементами матеріального світу, забезпечуючи стійку відтворюваність у мовленнєвій діяльності досліджуваних лінгвоспільнот.

Значно культурно навантаженими виявляються одиниці, у яких евфемістично висловлено побажання смерті. Вони не містять компонента смерть, такі одиниці ґрунтуються на уявленнях, які асоціативно пов'язані із звичаями, традиціями насамперед поховального ритуалу того чи іншого народу. З традиційними ритуальними діями над небіжчиком у хаті та обрядовими

предметами мотиваційно пов'язана ціла низка злих побажань у слов'янських мовах. З місцем у хаті – столом (лавою) як останнім пристановищем у рідній домівці для небіжчика – асоціюється побажання смерті в українських прокльонах: *Бодай ем ті на стіл положив*. Прокляте: вмерлих людей наряджують звичайно на столі, поставленим здовж хати (Фр., т. 3, с. 233); *Бодай ем ті на лаві застав* (Фр., т. 3, с. 609). У болгарській мові таким мотиватором став фрагмент обряду – покривання покійника полотном: болг. *Да го покрят с платно* (БНТ-ППГ, с. 570).

Компонент святих образів – зображень святих, яким поклоняються вірники, знаходимо в українському прокльоні *Щоб на тебе образи падали*. Падіння ікони, за народними повір'ями, знаменує нещастя. Вважалося, що людина, на яку так реагуватимуть ікони, усім спротивіє та загине.

Образ хреста як артефакта і символу культу християнської релігії (за євангельською легендою, на хресті був розп'ятий Ісус Христос), спостерігаємо в українському виразі *Бий/ побий тебе (його, її, їх) хрест* (ФСУМ, с. 176).

Злопобажання на позначення кари з боку основних атрибутів божества Перуна є дуже поширеним у слов'янських мовах: тут у побажаннях, у яких закликається на адресата кара з неба, згадуються грім та блискавка як невід'ємні атрибути Перуна: укр. *А громи би тя ясні побили* (Фр., т. 1, с. 456), *Грім вдарив би на тебе з ясного сонця* (Фр., т. 1, с. 142), болг. бургас. *Да те гръмне, да те светне, да те тресне* (СДЭС, т. 1, с. 561), *Да те тресне из ясно* (БНТ-ППГ, с. 574), *Да го убие гръм* (БНТ-ППГ, с. 570), подібні вирази є дуже актуальними й у чеській мові: *Hrom do tebe, Hrom tě zapal, Hrom tě zabij, Tisíc hromů do tebe, Tisíc hromů a blesků do tebe, Hrom do tebe uhoď, Hrom ti do čepice, Vem tě hrom* (ČSVS, d. 3, s. 310–311). На тісному мотиваційному зв'язку чеських прокльонів із громом та блискавицею акцентує синонім процесуального іменника *klení – hromování*. Про людину, що проклинає когось, чехи говорять, що він *hází (posílá) hromy a blesky; svolává všechny hromy a blesky; na hromu lehne, na hromu vstane; na blescích vstává a na hromech líhá* (ČSVS, d. 3, s. 309). Фразеологічні системи містять і низку трансформацій, що відбулися під впливом християнських уявлень: болг. *Да го убие гръм* (БНТ-ППГ, с. 570) → *Да ма изгори гръм божи, ако...* (БНТ-ППГ, с. 571). У англійській мові знаходимо компонент кари з боку атрибутів божеств – списа бога: *May you garner under Oscar's Flail* (Smith). Оскар (Oscar) тут означає «спис

Бога», наймовірніше мається на увазі основний бог Північних племен Аезір (Aesir).

У інших злопобажаннях смерть асоціюється із перенесенням небіжчика до місця спочинку: з предметом для перенесення мерців: укр. *Щоб тебе на марах винесло, Винесли би те на марах* (Фр., т. 3, с. 523), *Бодай (щоб) на марах винесло (винесли)*. Уживається як побажання комусь смерті (ФСУМ, с. 96) (мари – ноші для перенесення мерців), (пор. також чеську пересторогу не одружуватися у травні (у маї), бо такий шлюб віщує смерть нареченої – *Svatba v mají – nevěsta na máry*); із способом доправлення, зокрема й нешанобливого, покійника до могили асоціативно пов'язана внутрішня форма інших виразів: укр. *Бодай тебе волами возили, а граблями волочили*, болг. *Да те носят у носило, да би те понесли* (БНТ-ППГ, с. 574), *Да те понесат къде църквата* (БНТ-ППГ, с. 574), *Да го понесат четворица* (БНТ-ППГ, с. 570) із кладовищем як місцем вічного спочинку померлих мотиваційно пов'язується болгарський вираз *Да ти изнесат на гробищата помен* (БНТ-ППГ, с. 574).

Окрему групу становлять жартівливі побажання, семантика яких зорієнтована на вираження удаваного незадоволення адресатом, несхвалення якихось його дій чи вчинків.

Подеколи такі побажання мотивовані нешкідливим для адресата внутрішнім чи зовнішнім станом чи впливом на нього з наявними атрибутами побуту: укр. *Побий тебе коцюба и чесный макогин. Щобъ тоби волы жывы булы, а плуг поломався* (Фр., с. 17). Ще в українській мові натрапляємо на алогічне побажання, висловлене заміжній жінці або жінці похилого віку: укр. *А щоб ти під вінцем стала* (Фр., с. 486). Жартівливим побажанням такого типу є український вираз, що його наводить І. Франко: *Бодай вже раз перед тобов шепку знимали* Жартливе прокляте чоловікови, якого в життю ніхто не шанує, і якому бажають, щоб він умер, і щоб тоді люди шапки знимали, як його будуть нести до гробу (Фр., с. 439).

Отже, узагальнюючи викладене вище, відзначимо, що, по-перше, лінгвокогнітивний аспект людського спілкування реалізується, передусім, у ритуальному та фольклорному дискурсах, що пояснює кореляцію обрядових знаків із матеріальною структурою символу. Слово виступає у трьох іпостасях: 1) у реальній – як словесне (знакове) утворення, 2) у креаційній – як джерело прагматичного співзначення слова,

3) у ритуальній – як вихідний локус ритуального акту, маючи статус первинного, сакрального значення, яке визначається за допомогою системно-структурної організації змісту висловлювань. По-друге, у ритуальній діяльності прагматичний потенціал слова та висловлювання зумовлюється специфікою міфологічного мислення: блокаторами (оберегами), тотемними компонентами та різноманітними каталізаторами, що сприяють підсиленню загальної енергії слова або вислову. По-третє, вербальні компоненти ритуального та фольклорного дискурсу, відбиваючи національномовні картини світу, стандартизуються в конкретному етнічному колективі в процесі вторинного семіозису. Спільне у культурній та мовній об'єктивації змісту побажання забезпечує інтеркультурний ритуально-обрядовий складник та міфологічна константа побажань як дієві засоби впливу на адресата (на користь чи на шкоду йому). Відмінне – специфічне «бачення» речей представниками близькоспоріднених і віддалених мовних спільнот.

Зіставне дослідження вербальних формул побажань як культурних текстів у різноструктурних (англійській, українській, болгарській і чеській) мовах може сприяти вдосконаленню методики вивчення особливостей реалізації артефактних номінацій у ритуальних вербальних формулах побажань, дослідженню як змістового, так і вербального плану цих одиниць, їх прагмасемантичних та ономасіологічних характеристик в інших генетично віддалених мовах, зокрема і текстах народного фольклору, художньому дискурсі, замовляннях тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Алефиренко, Н. (1993). Язык – сознание – культура: проблемы взаимодействия. В: *Язык и культура*, 3-10. Киев.
- Байбурин, А. (1990). Ритуал: свое и чужое. В: *Фольклор и этнография. Проблемы реконструкции фактов традиционной культуры* (с. 3-17). Ленинград: Наука.
- Бондарко, А. (1988). Понятия «семантическая категория», «Функционально-семантическое поле» и «категориальная ситуация» в аспекте сопоставительных исследований. *Методы сопоставительного исследования языков*, 12-19. Москва.